

EEN MONUMENTAAL VERHAAL

Kerken

03	Voorwoord
04	Parochiekerken
06	Bonheiden
16	Duffel
34	Sint-Katelijne-Waver
46	Putte
58	Info: Trappen tussen torens
59	Open Monumentendag
60	Contactgegevens

VOORWOORD

Beste erfgoedliefhebber

We leggen u graag de vierde editie van de reeks 'Een monumentaal verhaal' voor. De serie is in 2020 ontstaan uit het samenwerkingsverband van Bonheiden, Duffel, Putte en Sint-Katelijne-Waver.

Eerder brachten we het KW-liniebunkererfgoed, de hoeves en de kapellen onder de aandacht. We trokken een fiets- en/of wandellus langs deze markante monumenten.

Deze keer zetten we de parochiekerken in de kijker.

Onder het motto 'Trappen tussen torens' bieden we u een fietsroute langs ons kerkerfgoed aan. In de brochure 'Een monumentaal verhaal: kerken' vind je meer over hun ontstaan, bouwgeschiedenis, architectuur en functie. Reken maar op mooie foto's bij dit relaas.

We hebben bewust gekozen voor een duurzaam pakket. De fiets- en wandeltrajecten in kwestie kan u op een mooie najaars-, lente- of zomerdag met familie of vrienden afleggen. Tegelijkertijd boeiend én gezond.

We publiceren de editie 'Een monumentaal verhaal: kerken' en 'Trappen tussen torens' online op onze gemeentelijke websites, maar voorzien ook gedrukte plannen en brochures. U heeft het aanbod alvast onder ogen. Andere gegadigden kunnen een gratis exemplaar oppikken in één van onze gemeentehuizen of bibliotheken.

We wensen u een boeiende ontdekkingsstocht toe.

Lode Van Looy

Burgemeester Bonheiden

Sofie Joosen

Burgemeester Duffel

Mieke Van den Brande

Schepen van cultuur Bonheiden

Lili Stevens

Schepen van cultuur Duffel

Kristof Sels

Burgemeester Sint-Katelijne-Waver

Peter Gysbrechts

Burgemeester Putte

Eric Janssens

Schepen van cultuur Sint-Katelijne-Waver

Inge De Bie

Schepen van cultuur Putte

© ISABEL ALBA GONZALEZ

Parochie KERKEN

In deze editie van Monumentaal Verhaal focussen we ons op de parochiekerken van de vier Bodukapgemeenten.

Na edities over bunkers van de KW-Linie (2020), hoeves (2021) en kapellen (2023), telkens verbonden door één of meer fietsroutes, komen de doorgaans centraal gelegen, meest opvallende en dikwijls hoogste ijkpunten van de dorpen en woonkernen aan bod: de kerken. Het godsdienstige leven nam een belangrijke plaats in. De kerk bepaalde de perioden van arbeid en rust.

De bevolking verplaatste zich meermaals per week naar de kerk voor de eredienst en liturgie. Soms was die verplaatsing zeer groot, zodat gelovigen voor eigen parochies met eigen kerkgebouwen ijverden.

Een parochie (afgeleid van het Griekse paroikía, dat 'buur' betekent) is in verschillende christelijke kerken een lokale gemeenschap van gelovigen, die samenkomen in de parochiekerk. De grenzen van een parochie zijn strikt afgebakend en komen niet noodzakelijk overeen met die van een gemeente. Parochies zijn onderdeel van een bisdom en dikwijls gegroepeerd in dekenaten.

Het begrip parochie was in de middeleeuwen niet scherp gedefinieerd. De oudste parochies in de regio situeren zich in de buurt van de Dijle (Rijmenam) en de Nete (Duffel). Rijmenam wordt als dorp al vermeld in de 9de eeuw, in 1120 is de parochie afhankelijk van de abdij van Bornem. Net als in Rijmenam is ook de parochie van Duffel aan Sint-Martinus gewijd. Mogelijk stond er al een eerste kerk aan de overkant van de Nete; op de plaats van de huidige kerk werd rond 1150 een eenbeukig romaans kerkje gebouwd. In het midden van de 13de eeuw ontstaan in het Waverwoud drie zelfstandige parochies waarvan we de juiste stichtingsdatum niet kennen: Onze-Lieve-Vrouw-Waver en Sint-Niklaas-Waver (Putte) omstreeks 1260; Sint-Katelijne-Waver wordt rond 1280 voor het eerst vermeld. Sint-Remigius Beerzel wordt in 1309 een zelfstandige parochie.

In de loop van de eeuwen zijn er gelijkaardige evoluties te beschrijven: eenbeukige, romaanse kerkjes worden vervangen door of vergroot tot gotische kerken met drie beuken en een dwarsbeuk. Tijdens de beeldenstorm (1566) en Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648) krijgen de meeste parochiekerken, van Rijmenam tot Duffel, het zwaar te verduren of worden zelfs volledig vernield; gedurende heel de 17de eeuw en soms langer worden de vervallen kerken met bescheiden middelen hersteld. Vooral in de tweede helft van de 19de eeuw stijgt het bevolkingsaantal sterk. De kerken worden te klein en er ontstaan woonkernen met inwoners die ijveren voor eigen parochies zodat men niet langer kilometers langs slechte wegen moet wandelen om de zondagsplicht te vervullen. Zo ontstaan tussen de jaren 1880 en 1910 parochies in Mijlstraat, Grasheide, Peulis en Elzestraat en krijgen bestaande kerken een doorgaans neogotische vergroting.

Provinciaal architect Careels is betrokken bij de bouw van een nieuwe Onze-Lieve-Vrouwekerk in Bonheiden, een markante vergroting en facelift van de kerk in Onze-Lieve-Vrouw-Waver, de constructie van de kerk van Duffel-Mijlstraat en de bouw van een kerk in Grasheide. 1914 is een rampjaar voor de regio, verscheidene kerken worden geheel of gedeeltelijk verwoest waarna een nieuwe opbouw moet beginnen. In de jaren dertig ontstaan nog Sint-Ludwina in Bonheiden en De Goede Herder in Sint-Katelijne-Waver. De 17de-eeuwse bedevaartkapel van Duffel wordt zelfs pas in 1948 tot parochiekerk verheven.

Vandaag zijn er door de toenemende ontkerkelijking nieuwe uitdagingen. Waar vroeger veel parochies bediend werden door één pastoor en één of meerdere onderpastors, moeten priesters zich nu ontfemen over verscheidene parochies. Parochiekerken blijven echter een belangrijke en meervoudige betekenis hebben: voor de eredienst en liturgie, als gebeds- en stilteplek maar ook als cultureel en historisch patrimonium. Als kerken minder intensief worden gebruikt, denken gemeenten kerkbesturen meer en meer na over een kwalitatieve aanvullende of nieuwe invulling.

ONZE-LIEVE-VROUWKERK

Kerkplein, 2820 Bonheiden

Historiek

In 14de-eeuwse oorkonden vinden we de vermelding "de parochie van Onze-Lieve-Vrouwe tot Berentrode op de Boene heyde". In 1578 werd de kerk geplunderd en afgebrand door Staatse troepen. De kerk werd heropgebouwd in de periode 1601-1610, alsook in 1760 en de jaren daaropvolgend. Ze werd vergroot met zijbeuken (ingehuldigd in 1779) én een toren (einde 18de eeuw).

Bouw van de neogotische kerk

In 1905 werd de toenmalige kerk gesloopt en vervangen door het huidige gebouw. Tussen 1905 en 1907 bouwde de Leuvense aannemer Petrus De Coster naar de plannen van provinciaal bouwmeester en architect Eduard Careels het neogotische kerkgebouw in Bonheiden.

De kerk is een prachtig voorbeeld van neogotische bouwkunst. Tot op vandaag is het kerkgebouw een in alle opzichten zeer aantrekkelijke en geschikte ruimte voor zowel de erediensten als voor bepaalde kerkelijke gelegenheden en culturele activiteiten (concerten, geleide bezoeken e.d.). Het gebouw beschikt over een door velen zeer gewaardeerde akoestiek. Dat maakt het voor het kerkkoor

en de organisten aangenaam én het verschaft aan gelovigen en toehoorders van koren en orkesten een extra dimensie.

Terecht kan men stellen dat dit kerkgebouw niet weg te denken is uit de Bonheidense gemeenschap. Het kleurt letterlijk de dorpskern van Bonheiden en bepaalt er het uitzicht van. Omwille van zijn architectonische waarde en schoonheid, heeft dit opvallend gave kerkgebouw vanwege de Vlaamse overheid de status van beschermd monument gekregen. De Bonheidense gemeenschap kiest in 1905 voor de bouw van een neogotische kerk. Nadat in de tweede helft van de 19de eeuw heel wat pogingen zijn ondernomen om de veel te klein geworden dorpskerk uit de 18de eeuw te vergroten, is het pastoor Doms die in oktober 1893 aan de kerkraad en even later aan het Bonheidense gemeentebestuur voorstelt om de oude kerk af te breken en een nieuwe te bouwen.

Het schepencollege schaaft zich achter de zienswijze van de pastoor en opteert voor een nieuw kerkgebouw. Geldgebrek dwarsboomt evenwel deze plannen. Het zou nog duren tot februari 1903 vooraleer burgemeester Smets de gemeenteraad en de kerkraad kan scharen achter een financieel plan voor de bouw van een nieuwe kerk. De nieuwe provinciale bouwmeester, Eduard Careels, ging daarop aan het werk en legde op 24 oktober 1903 zijn bouwplannen voor de bouw van de nieuwe kerk voor aan de Kerkraad. In zitting van 5 november 1903 keurde de Kerkraad het voorstel goed en dat gebeurde eveneens op de Gemeenteraad die er nog diezelfde dag over vergaderde. Op 6 februari 1904 werden de plannen van de provinciale architect ook aanvaard door de Koninklijke raad voor Kunstgebouwen. Niets, tenzij het financiële luik, stond nu nog een nieuwbouw in de weg...

Eduard Careels had de bouw van de nieuwe kerk geschat op 146.670,28 fr. Een aanbesteding werd uitgeschreven. Op 29 juni 1905 hadden vijf aannemers een prijs ingediend. Aannemer Petrus De Coster was de goedkoopste: hij zou de kerk bouwen, naar de plannen van Careels, voor de prijs van 135.958 frank. Wie de plannen had gezien wist alvast dat Bonheiden gekozen had voor de bouw van een neogotische kerk. De veelzijdige architect Eduard Careels was daarmee niet aan zijn proefstuk en ook aannemer De Coster had al heel wat ervaring met het bouwen in die stijl. Maar de spilfiguur in de verwezenlijking van dit voor het toenmalige Bonheiden mooie grote kerkgebouw blijft pastoor Petrus Mattheus Goossens. Veertien jaar lang, tot aan zijn dood op 9 juni 1910, was hij pastoor van de Onze-Lieve-Vrouweparochie, na er eerst al 31 jaar lang als onderpastoor te hebben gefungeerd.

Hij is de laatste pastoor van Bonheiden die op het oude kerkhof rond de kerk werd begraven. Niet onbelangrijk is het feit dat Petrus Goossens als jonge seminarist te Mechelen van zeer nabij het doorzetten van de vernieuwingen in de negentiende-eeuwse kerk heeft ervaren en mee beleefd. Toen hij tot priester werd opgeleid aan het Groot seminarie in de Mechelse Merodestraat, hadden vlakbij de voor de toenmalige kerk bijzonder belangrijke Congressen van Mechelen plaats. Tijdens het tweede congres, in 1864, werd een grote internationale tentoonstelling van gotische en neogotische kunst georganiseerd - ongetwijfeld hebben alle priesters en seminaristen van het bisdom die toen bezocht. Zo ook de toekomstige onderpastoor van Bonheiden...

In de Bonheidense Onze-Lieve-Vrouwerk zijn de typische kenmerken van provinciaal bouwmeester Careels aanwezig. Er is de voorliefde voor pittoreske, nadrukkelijk aanwezige ornamenten. Verder is er de afgewogen keuze voor de juiste natuursteen: over de te gebruiken rustiek bewerkte gehamerde steen voor de Bonheidense kerk was hij zeer beslist. Hij gebruikte diezelfde steen, met opvallend warme kleur, ook in O.-L.-Vrouw-Waver. Hij had veel aandacht voor de juiste sfeerschepping door het bewust overvloedig laten binnenvallen van het licht door een goed bestudeerde plaatsing van de ramen. Zo laten de hooggeplaatste vensters van de middenbeuk massaal veel licht binnen vallen. De massale lichtinval via de hoge glasramen van het koor maakte hij mogelijk door de toren aan de zuidzijde van het koor aan te bouwen. Opvallend daarbij is dat hij de eerste verdieping van de toren als doksaal concipieerde, waardoor ook nog het licht door het hoge raam boven de hoofdingang aan de zuidzijde ongehinderd naar binnen kan. De opvallende ronde traptorens zijn aan de buitenzijde van al zijn kerken aanwezig, de Onze-Lieve-Vrouwerk heeft er zelfs drie.

Restauratie Onze-Lieve-Vrouwerk

De Onze-Lieve-Vrouwerk werd in 1986-1987 zowel binnen als buiten grondig gerestaureerd naar het ontwerp van Ivo De Brabander. De meest bijzondere verbouwingen bij deze restauratie omvatten de bouw van een afgesloten weekkapel in de zijbeuk links, de vergroting van het hoogkoor en de nieuwe portalen. Ook het orgel kreeg een eigentijds gezicht. Er werd een origineel, eigentijds orgelmeubel ontworpen. Hedendaagse accenten liggen in het bewust niet-symmetrische karakter van de kastlijnen en ornamentiek. In 2023 werden een aantal registers van het orgel hersteld.

Sint-Rochus

Beeltenissen van Sint-Rochus zijn in de Onze-Lieve-Vrouwerk overvloedig aanwezig. Sint-Rochus is de patroonheilige tegen pest, cholera, hondsdoelheid, beenkwalen en knieaandoeningen. Sint-Rochus is in de kerk zowel aanwezig in beelden als in een schilderij van Erasmus Quellin, een leerling van Rubens.

Kunstwerken in de Onze-Lieve-Vrouwerk

De Onze-Lieve-Vrouwerk koestert de oude én de nieuwe kunstwerken die in de kerk aanwezig zijn. Elk kunstwerk vertelt een boeiend verhaal. Het glasraam boven de ingang van de Onze-Lieve-Vrouwerk is het meest recente kunstwerk. Het werd ontworpen en gerealiseerd door de Bonheidense Christine Vanoppen, internationaal glaskunstenaar.

Welkom in de Onze-Lieve-Vrouwerk

De Onze-Lieve-Vrouwerk is vrij toegankelijk. We vragen uw zorg en respect bij een bezoek. Op geregelde tijdstippen vinden er in de kerk ook culturele activiteiten zoals 'storytelling' en concerten plaats waarop u ook welkom bent.

| SINT-MARTINUSKERK |

Sint-Maartensberg, 2820 Rijmenam

Historiek

Het juiste tijdstip van de bouw van een eerste kapel of kerk is onbekend. Wel is het zo dat er in de Romeinse tijd bewoning was in wat later Rijmenam zou worden. In de 9de eeuw wordt het dorp vernoemd in een akte van Karel de Grote.

Tot 1120 is de parochie afhankelijk van de abdij van Bornem, jaar waarin deze laatste overgaat in de handen van de abdij van Affligem. Hoe deze eerste kapel of kerk eruit zag is niet geweten. Vermoedelijk was het een romaans kerkgebouw met een westtoren, eenbeukig schip en koor met halfronde absis. Het bepleisterde interieur was waarschijnlijk in geel en rood beschilderd, en had een vloer in gele en zwarte geglaazuurde tegels.

Een volgende grote fase is de bouw van de kerk in Gotische stijl, te situeren in de 14de eeuw. Een massieve toren met vijf geledingen, een driebeukig schip met bogenarcade en een uitstekend transept. Als koor werd het Romaanse koor verder gebruikt. Afdekking gebeurde door zadeldaken op schip, transept en koor en schuine daken op de zijbeuken. Op de bepleistering van de binnenmuren waren figuratieve muurschilderingen aangebracht (zie linkerzijbeuk), op de pilaren een gele beschildering en op de bogenarcade een rode beschildering. De vloer bestond uit grote witte kalkstenen tegels.

In het verdere verloop van de geschiedenis kende het gebouw verschillende uitbreidingen. Als eerste werd aan het koor een driezijdig koorreinde met spitsboogramen gebouwd. Een nieuwe sporenkap vormde de overdekking. Vervolgens werd de zuidbeuk met ca. 1,5m verbreed, waarna de muur van de noordbeuk een verwoesting en wederopbouw kende. De toren en waarschijnlijk een deel van de kerk leed schade onder de slag bij Rijmenam tussen Staatsen en Spanjaarden op 1 augustus 1578 waarna reconstructie en herstellingen plaatsvonden. Bij deze gelegenheid (1612) werd waarschijnlijk een extra geleding toegevoegd aan de toren.

In 1765-1766 werd de dakstructuur aangepast zodat het geheel onder één dak kwam. Ook het interieur werd toen grondig aangepast: constructie van de gewelven in bepleisterd lattenwerk, plaatsen van de zijaltaren en het orgel (Smetsorgel – 1778) en leggen van een nieuwe vloer in zwarte gepolijste natuursteen (1785). Tegen de westzijde van de zuidbeuk bouwde men een vierkante doopkapel.

Een nieuwe uitbreiding gebeurde in 1834 wanneer men besloot de noordbeuk te verbreden zodat opnieuw een symmetrie ontstond met de reeds aangepaste zuidbeuk. De in september 1914 gedynamiteerde toren werd eind van de jaren twintig heropgebouwd.

Tussen 1993 en 1997 tenslotte werd heel het gebouw gerestaureerd: buitenmuren werden hersteld en beschermd, het interieur kreeg een nieuwe verflaag. Ondertussen liet de Kerkfabriek in samenwerking met de gemeente het beeldenpatrimonium dat dateert uit de 16 de tot 18 de eeuw restaureren. Door de restauratie van het orgel met de eraan gekoppelde nieuw te plaatsen vloerverwarming werd een verlaagd doksaal gebouwd, de kerk opnieuw geschilderd en de ruimte aangepast aan een vernieuwd liturgisch inzicht. In juli 2005 werd de kerk terug in gebruik genomen met het project Introibo.

Inroïbo

Zo is het project genoemd dat de herinrichting van de kerk van Rijmenam tot doel had. Ter gelegenheid van de restauratie van het kerkorgel en de daarbij horende vernieuwing van de verwarming en het doksaal, rijpte bij de parochieploeg van de Sint-Martinuskerk de idee om het interieur van de kerk te vernieuwen. Al vlug kwam men tot het besef dat er een eenheidsvisie moest steken achter deze aanpak. De kerkraad maakte in zijn begroting 2005 de nodige fondsen vrij en de ploeg sprak ontwerper Roel Vandebeek uit Hasselt aan om zijn ideeën met die van de kerkraad te confronteren.

De ruimte van de kerk is opgevat als een uitdrukking van een gelovige levenszin. De voortdurende vraag van een mens 'vanwaar komen wij en waar gaan wij naartoe' wordt in deze sacrale ruimte gesymboliseerd en krijgt hier de aanzet tot een gelovig antwoord. De mensen komen binnen in deze ruimte nadat zij de 'wereld', hun dagelijkse doen en laten, hebben verlaten. In het midden van de kerk vinden zij elkaar terug: gelijkgezinden die eveneens aan de zoektocht bezig zijn. Mensen krijgen er duiding bij het bestaan, bij het leven en de dood, bij de moeilijke momenten in hun bestaan en bij al wat tot vreugde stemt. Het zijn niet alleen die van vandaag die meegaan, maar

ook alle 'heiligen ons voorgestaan'. Daarom omarmen de zo dierbare en herkenbare voorgangers van lang geleden, onder leiding van Sint-Maarten en Sint-Elooi, de kring van geloofszoekers van vandaag. Maar... wij gaan terug naar 'de wereld', onze inzet waar wij wonen en werken indachtig.

De hunkering blijft, want veel verder op onze weg, nog verder van de wereld, staat het tabernakel, daar waar een mens God zal zien zoals Hij is en waar ik met Hem kan spreken zoals een vriend met een vriend.

Er is voor gekozen om de kerkruimte op deze manier in te delen en toch als één geheel te beschouwen. De doopkapel blijft de ruimte voor de doop (aan het begin van de opgang); het koor is de ruimte waar de overledene opgebaard ligt in afwachting van de begrafenis. Want deze mens is aan het einde van zijn tocht gekomen. En tussen al die gebeurtenissen in komen wij bijeen om elkaar te bemoedigen en te dragen, wetend dat er maar één is die ons bijeenhoudt: Jezus de Opgestane. De paaskaars is daarom samen met het Boek en de Eucharistie het centrale punt in deze ruimte.

Omdat dit alles naast een esthetische, een catechetische en bezinnende verrijking is voor de mensen, heeft de parochieploeg van de Sint-Martinuskerk beslist de kerk alle dagen open te houden. Dag aan dag kunnen mensen er binnen om te bidden, stil te zijn en te overdenken dat zij op weg zijn, aan het opklimmen zijn naar het einddoel: introïbo ad altarem Dei (ik ga op naar het altaar van God).

De ploeg is fier op de kerk van Rijmenam en op de christelijke geloofsgemeenschap die hiermee de kern van haar missie tot uitdrukking brengt: liturgie, catechese en caritas. De officiële wijding van het nieuwe altaar had plaats op zondag 4 september 2005 door aartsbisschop Donald Reece van Kingston in Jamaica (Caraïben).

Sint-Martinus

Sint-Maarten werd vereerd als een beschermer en een helper van de armen en verdrukten, als gevolg van de "manteldeling". In 332, nog vóór zijn doopsel, kwam hij op een barkoude winterdag te paard aan de stadspoort van Amiens, waar hij op dat ogenblik gelegerd was. Hij ontmoette daar een halfnaakte kreuple bedelaar die de voorbijgangers tevergeefs om een aalmoes vroeg. Martinus deelde met zijn zwaard zijn mantel in twee en schonk het ene stuk aan de sukkel. Door dit feit is hij de patroon van de bedelaars geworden. Dit tafereel, bekend als "de liefdadigheid van Martinus", werd ontelbare malen uitgebeeld in de christelijke kunst.

Welkom in de Sint-Martinuskerk

De Sint-Martinuskerk is vrij toegankelijk. De kerk verdient uw zorg en respect bij een bezoek. Op geregelde tijdstippen vinden in de kerk ook culturele activiteiten zoals geleide bezoeken en concerten plaats waarop u ook welkom bent.

| SINT-LUDWINA |

Zellaerdreef, 2820 Bonheiden

De parochiekerk van Sint-Ludwina is de meest recente kerk van Bonheiden. Ze dateert van 1935-1936. Na WO I ontstond er een bevolkingskern rondom de Putsesteenweg. De kerk werd opgericht opdat de inwoners ook in hun kern vieringen konden bijwonen. Ook de Sint-Ludwinakerk is vrij toegankelijk. Wees respectvol bij het bezoek aan de kerk.

| SINT-MARTINUSKERK |

Kerkstraat, 2570 Duffel

De Sint-Martinuskerk is beschermd als monument. Dat is in twee fasen verlopen. In 1936 is het hoogkoor beschermd. In 1995 is het beschermingsstatuut uitgebreid tot de hele kerk omwille van de "artistieke en historische waarde". Ruim 10 jaar eerder waren de kerk én haar omgeving overigens al opgenomen als beschermd dorpsgezicht.

Voorgeschiedenis

Sint-Martinus is de oudste parochie op het grondgebied Duffel. De oorsprong ervan is onzeker. Mogelijk stond de eerste parochiekerk niet hier, maar wel aan de andere oever van de Nete, ter hoogte van de straat Kwakkelenberg.

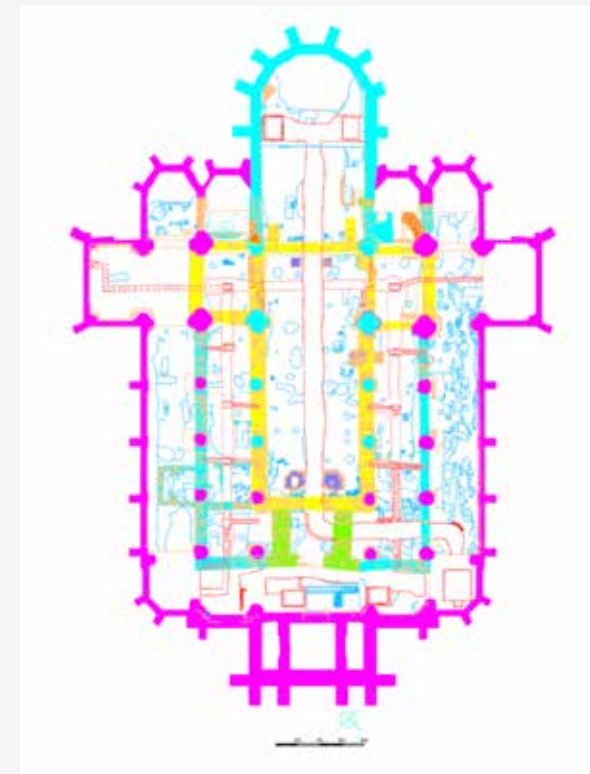
De bouw van een bedehuis op de huidige plaats dateert van rond 1150.

De romaanse Sint-Martinuskerk (12de tot 14de eeuw)

Sporen van de oudste bouwphase bleven lange tijd verborgen. In het voorjaar van 2011 werden ze zichtbaar, toen een ploeg archeologen de grondvesten van de eerste, romaanse kerk blootlegde

Die romaanse Sint-Martinuskerk was veel kleiner was dan nu. Het was een éénbeukige kerk, zonder zijbeuken. De kerkingang situeerde zich vermoedelijk van bij het begin al in het westen. In een latere fase werd aan de westzijde van deze kerk een toren toegevoegd.

Jammer genoeg zijn er van die eerste periode geen afbeeldingen bewaard. Het kerkgebouw zag er alleszins anders uit dan nu.

Bouwfaseringsplan Sint-Martinuskerk:

- Romaanse fase (geel en groen)
- Gotische fase (blauw)
- Neogotische fase (paars-roos)

© Studiebureau Archeologie

Van een romaans bedehuis naar een gotische kerk (14de en 15de eeuw)

Eind 14de eeuw is het kerkvolume ingrijpend vergroot. In deze periode zijn twee zijbeuken toegevoegd die de romaanse westtoren omsloten. Langs weerszijden kwam een kleine kruisbeuk. Aan de noordelijke zijbeuk was er een aanbouw van een rechthoekige ruimte, mogelijk een grafkapel. De middenbeuk is in de hoogte uitgewerkt met spitsbogen op acht zuilen. Deze wijzigingen gaven de kerk een gotisch uitzicht. De kerkingang bevond zich nog steeds in de westtoren.

Een eeuw later, in 1486, ging de aanbouw van een langgerekt gotisch hoogkoor aan de oostzijde van start. Het oude was veel te klein en in slechte staat. De constructie van het nieuwe aanbouwwerk duurde elf jaar. Het werd uitgevoerd in witte zandsteen en voorzien van kleurige glasramen.

Er waren toen voldoende investeerders die een zandsteentje bijdroegen. De financiering van het nieuwe hoogkoor kwam van de plaatselijke elite. Maar ook tal van rijke 'tweedeverblijvers' investeerden mee. Het dorp was een aantrekkingspool voor vermogende klassen. In de 15de eeuw beleefde Duffel het toppunt van een welvarende periode die te danken was aan de opbloei van de lokale lakennijverheid. Verschillende notabelen en edelen bouwden hier een buitenverblijf.

De hoogkoorsponsors verzekerden zo hun ereplaats in de kerk, dicht bij het altaar. De duurste plaatsen situeerden zich in deze kerkzone. Ze waren uitdrukkelijk voorbehouden voor rijke gelovigen, en dit zowel om er bij leven de eredienst te volgen als om er onder de vloer begraven te worden.

Het gotische hoogkoor is bewaard gebleven.

De beeldenstorm en de tand des tijds (15de tot 18de eeuw)

In de tweede helft van de 16de eeuw bereikten de spanningen tussen katholieken en protestanten een hoogtepunt. Tijdens de Beeldenstorm van 1566 zijn heel wat kerken en kapellen beschadigd. Dat was ook het geval voor de Sint-Martinuskerk. Een groot deel van het kerkmeubilair is toen vernield. Het gebouw zelf bleef redelijk intact.

Die religieuze fricties gingen hand in hand met het verzet van de Nederlanden tegen de Spaanse bezetter. Dat vertaalde zich in een decennialang conflict, de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Voor Duffel waren de gevolgen rampzalig. De weefgetouwen vielen stil, de wevers trokken weg uit de gemeente. Met de uittocht van de wevers verloor Duffel zijn economische allures en werd het landbouwdorp. De bevolking slonk zienderogen.

Naast oorlog en leegloop had de kerk misschien nog meer te lijden onder 'de tand des tijds'. In 1665 was de toestand zo dramatisch geworden dat er plannen rezen om het vervallen gebouw volledig af te breken en herop te bouwen. Maar omdat hiervoor de nodige middelen ontbraken, beperkten de werken zich uiteindelijk tot een - weliswaar grondige - restauratie én een vergroting van de middenbeuk.

Kort na de renovatie maakte Constantijn Huygens junior een tekening van de Sint-Martinuskerk. Ze dateert van 1675. De kunstenaar logeerde toen in het vlakbij gelegen kasteel Muggenberg en schetste van daaruit het Duffelse bedehuis. Het is meteen de oudste afbeelding die van de Sint-Martinuskerk bewaard bleef. Een halve eeuw later, in 1724, tekende J.-F. Pontanus de kerk vanaf de overzijde, zodat ook het ommuurde kerkhof en het nabijgelegen schoolgebouw linksachter het hoogkoor in het vizier van de ontwerper zaten.

© Hamburger Kunsthalle, Kupferstich-kabinett en Kon. Bibliotheek Albert I, Brussel

Naar een nieuwe, neogotische kerk (18de en 19de eeuw)

In de loop van de 18de eeuw werd vastgesteld dat het kerkgebouw, en de toren in het bijzonder, in een abominabel slechte staat was. De ene herstelling volgde op de andere. In 1854 bleek 'oplappen' niet langer mogelijk. Vier jaar later besliste de kerkfabriek om een spiksplinternieuwe en veel ruimere ruime kerk te bouwen die beantwoordde aan de noden van de steeds groeiende parochie.

In 1859 had architect Joseph Schadde een eerste ontwerp klaar. In 1865 kon de 'nieuwe' Sint-Martinuskerk ingewijd worden. Schadde had een bijzondere voorliefde voor de gotische bouwstijl. Aan het volledig bewaarde gotische hoogkoor uit de 15de eeuw kwam de aanbouw van een neogotisch complex met rijzige toren en met veelvuldige gebruik van decoratieve banden in witte zandsteen.

Nog geen halve eeuw na de inhuldiging was de spitse toren al aan herstelling toe. En die bleek dringend. Geregeld vielen er brokstukken naar beneden wat ronduit gevaarlijk was voor passanten. Het getalm over een deftig plan van aanpak werd in 1914 ingehaald door de geschiedenis.

© GEMEENTEARCHIEF DUFFEL

Eerste Wereldoorlog: de kerk brandt uit...

Op 4 augustus 1914 was de Eerste Wereldoorlog een feit. Bij de doortocht van het Duitse leger richting Antwerpen bereikte het oorlogsgeweld ook de Duffelse regio. Vanaf 28 september lag het dorpscentrum onder vuur. Omdat de hoge toren van de kerk een al te opvallend richtpunt vormde voor de oprukkende vijandelijke troepen, besloot het Belgische leger om de torenspits in brand te steken. De plannen om zo enkel de kerktoeren in te korten ontspoorden. In een mum van tijd stond de ganse toren in lichterlaaie. Toen de toren instortte, helde hij over naar de kruisbeuk. Gloeiende steenbrokken braken door het dak en vrijwel de ganse kerk brandde uit. Het grootste deel van het oude gotische hoogkoor bleef gespaard.

Merk op dat de marmeren plaat in het kerkportaal dus maar een halve waarheid vertelt.

© ISABEL ALBA GONZALEZ

Heropbouw, herstellingen en ... nog meer herstellingen

Instandhoudingswerken moesten de minst getroffen kerkdelen vrijwaren van grotere schade. Desondanks was het naoorlogse plan om het geteisterde gebouw te slopen en een volledig nieuwe kerk te bouwen. Door geldgebrek kon dat echter niet. Het bleef bij een gebrekkige restauratie op basis van de plannen van Schadde. "Waar een steen ontbrak, werd een nieuwe gelegd", getuigde een tijdgenoot.

Eind 1921 ging de heropbouw van start. In juni 1923 werd de Sint-Martinuskerk opnieuw in gebruik genomen. Ze zag er net hetzelfde uit als voor de oorlog.

Maar de gevolgen van de 'goedkope' restauratie lieten zich snel voelen. In 1953 was het ganse gebouw dringend aan renovatie toe. Grondig is die niet gebeurd want in 1966 stond de slechte toestand van de toren alweer op de agenda. In de volgende jaren stapelden de herstellingsnoden zich voortdurend op.

Het gebouw onderging intussen nog twee kleinere aanpassingen: de vergroting van de sacristie in 1958 en de bouw van een winterkapel in 1983.

2000 - 2011: restauratie Sint-Martinuskerk

De toestand van de Sint-Martinuskerk bleef zorgwekkend. In de jaren 1990 zette het gemeentebestuur het licht op groen voor een grondige, allesomvattende restauratie. In 2000 ging het traject van start. Eerst zijn de gevels en de daken aangepakt. Daarna volgde de restauratie van de torenonderdelen, de glasramen, de toren en de torenspits. Tijdens de derde en laatste fase werd het interieur opgefrist en gerenoveerd. Op 18 november 2011 kon de Sint-Martinuskerk plechtig heropend worden.

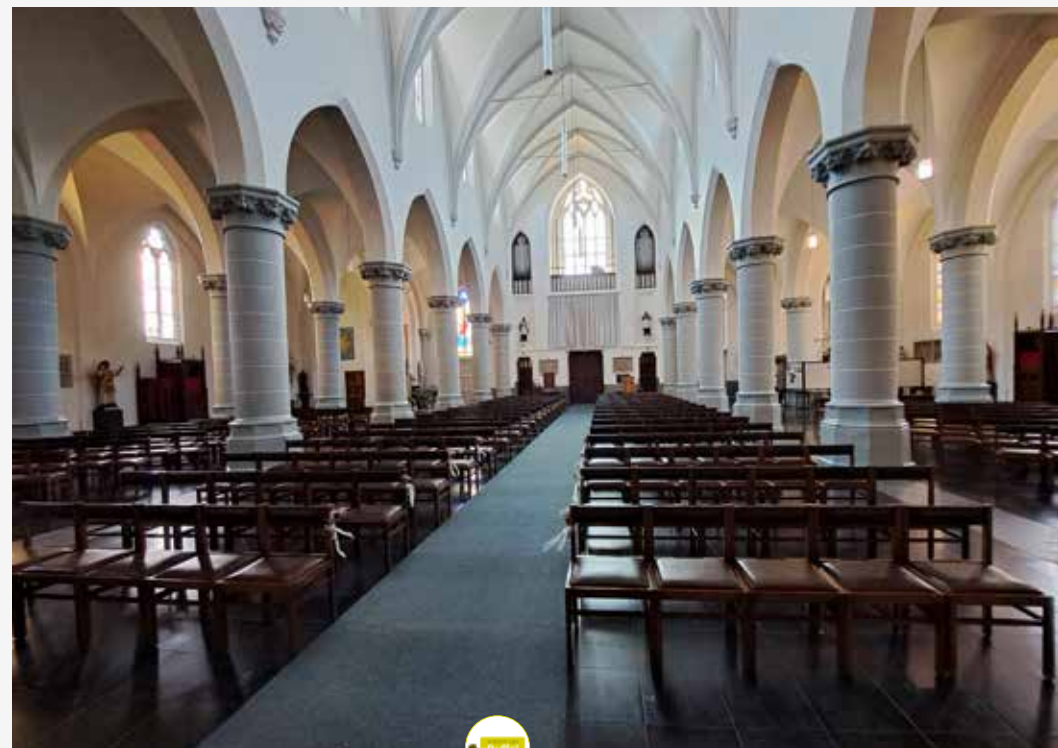
Het kerkinterieur

Tijdens de restauratie is de linkerzijbeuk heringericht als museale ruimte. Hier is onder meer de 16de-eeuwse calvarieberg ondergebracht. Naast deze bijzondere beeldengroep tref je in de kerk ook verschillende heiligenbeelden en iconen, met bijzondere aandacht voor Sint-Martinus en Onze-Lieve Vrouw. Vooraan in de kerk tref je een imposante geelkoperen doopvont uit de 17de eeuw. Het mooie houten kerkmeubilair en het zonlicht door de kleurrijke glasramen scheppen een bijzondere sfeer.

Toegankelijkheid van de kerk, liturgie en activiteiten

- De Sint-Martinuskerk is doorgaans dagelijks open van 9u. tot 17u. Het deel buiten de alarmzone is vrij toegankelijk.
- Bij het ter perse gaan van deze brochure is er elke week een zondagmis om 10u.
- Naast liturgische vieringen staat de kerk ook open voor concerten en voor orgellessen van de plaatselijke naschoolse vorming, De Kunstfabriek.
- Voor meest actuele informatie raadpleeg je best de website www.parochieduffel.be

© JEFFREY VAN LOOCK

KERK ONZE-LIEVE-VROUW VAN GOEDE WIL

Bruul, 2570 Duffel

Het oudste gedeelte van de kerk was drie eeuwen lang een bedevaartkapel. Deze zone is sinds 1936 beschermd als monument en dit zowel om haar historische als haar artistieke waarde. De kapelcontouren zijn nog duidelijk merkbaar in het huidige gebouw. De kerk in zijn geheel is vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

© GEMEENTEARCHIEF DUFFEL

Het ontstaan van een bedevaartsoord in Duffel

Het ontstaan van de bedevaartskapel van Onze-Lieve-Vrouw van Goede Wil is verbonden aan een Marialegende. Die speelde zich niet geheel toevallig af in de eerste helft van de 17de eeuw. Het verhaal sloot aan bij de hervormingsreflex van de katholieke Kerk (Contrareformatie) die de heropleving van mystiek en volksdevotie sterk ondersteunde. Na jarenlange oorlogsmiserie en een paar epidemiegolven kon de noodlijdende bevolking bovendien best wat steun gebruiken. De troostende rol van de Moeder Gods beantwoordde aan die nood.

Op de plaats waar nu het hoofdaltaar van de kerk staat, stond lang geleden een twee-armige wilg. Daar troffen twee jonge koeherders een beeldje in de gevorkte tak van een knotwilg. Het was een kleinood van 12 cm in roodbruine potaarde en het verbeeldde Maria met de scepter in de rechterhand en het kindje Jezus op de linkerarm. Datum van de ontdekking was 14 augustus 1637, de dag voor Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart. Hoe het in de wilg was

terechtgekomen, was niemand duidelijk. Volgens de vader van één van de jongens stond het er bij de snoei van de wilgentakken de dag ervoor nog helemaal niet.

Het nieuws over de ontdekking van het bijzondere sculptuurtje veroorzaakte heel wat ophef in de Duffelse regio. Het beeldje bleek immers al snel miraculeuze krachten te hebben.

De bouw van een bedevaartskapel

De toeloop was de volgende dagen en weken zeer groot. Onder impuls van zowel de burgerlijke als de kerkelijke gezagdragers ter plaatse, groeide het Duffelse Mariaoord uit tot een trekpleister voor bedevaarders. Tegenover de wilgenboom kwam eerst een houten kapel. De wilg ruimde al vrij snel voor de bouw van een stenen kapel. Dat was nodig om onderdak te bieden aan talrijke bedevaarders. Het nieuwe pand van baksteen en zandsteen was eenvoudig van stijl en had een vierkant grondplan. De architect ervan was de jezuïet Willem Cornelissen. In juni 1641 was het bouwwerk klaar.

Het bedevaartsoord Onze-Lieve-Vrouw van Goede Wil bracht in de decennia na de oprichting heel wat pelgrims en zieken naar Duffel. Vanaf het einde van de 17de eeuw was de toeloop over zijn hoogtepunt heen. Tussen 1637 en 1715 werden er 110 genezingen vastgesteld, waarvan er 14 als mirakel zijn erkend.

© GEMEENTEARCHIEF DUFFEL

© GEMEENTEARCHIEF DUFFEL

Van kapel naar parochiekerk

Het kapelstatuut bleef meer dan drie eeuwen lang aangehouden. Kort na de 300ste verjaardag kreeg het pand een nieuwe invulling als parochiekerk. Die spoorde met de snelle aangroei van de gelovige bevolking in Duffel. Daarom is het gebouw in eerste instantie aanzienlijk verruimd. Brussels bouwmeester Alfred Minner ontwierp de plannen voor de vergroting. Op de symbolische datum van 15 augustus 1937 legde kardinaal Van Roey de eerste steen. De bouwwerken startten evenwel pas in augustus 1939 en duurden meer dan drie jaar. Door die uitbreiding kreeg de oorspronkelijk eenvoudige, barokke kapel met vierkante plattegrond een rechthoekige vorm. Aan de westgevel van het aanbouwcomplex kwam een hardstenen portiek met een gelijkaardig uitzicht als dat van de oude stenen kapel.

De officiële statuutwissel van het gebouw liet nog even op zich wachten. Het duurde tot 1948 voor het stevig vergrote bedehuis officieel is ingewijd als parochiekerk en Duffel-Oost zo een zelfstandige kerkgemeenschap bekam. Voordien had Onze-Lieve-Vrouw van Goede Wil permanent onder toezicht gestaan van de hoofdkerk in Duffel-West en deel uitgemaakt van de Sint-Martinusparochie.

Kunst en devotionalia in de kerk

Dorpsbewoners benoemen deze kerk nog steeds als 'de Kapel'. Het religieuze pand huisvest een rijke collectie aan devotionalia en kunstwerken die terugblikken op de oorspronkelijke functie.

Het voornamelijk 17de-eeuwse interieur van de voormalige kapel is indrukwekkend. Tot de voornaamste stukken behoren het marmeren hoofdaltaar in barokstijl met de "Tenhemelopneming van Maria" van Thomas Willeboirts (1653-1654), twee houten zijaltaren (1683) en een bloemstuk van de hand van Jan Breugel de Jonge.

Op het grote brandglasraam achteraan lees je de geschiedenis van dit bedehuis. Het dateert van 1952 en is het werk van kunstglazenier Jan Wouters.

© GEMEENTEARCHIEF DUFFEL

Toegankelijkheid van de kerk, liturgie en activiteiten

- De kerk is dagelijks open van 8u. tot 18u.
- Bij het ter perse gaan van deze brochure is er wekelijks een zaterdagavondmis om 19u. en zijn er twee zondagsmissen om 11u. en om 19u. Door de week zijn er om 19u. misvieringen op maandag, woensdag en vrijdag.
- Naast liturgische vieringen staat de kerk ook open voor concerten.
- Voor meest actuele informatie raadpleeg je best de website www.olvduffel.be

| KERK SINT-FRANCISCUS VAN SALES |

Mijlstraat, 2570 Duffel

De kerk in de Mijlstraat is niet beschermd als monument, maar sinds 1997 geïnventariseerd en naderhand vastgesteld als bouwkundig erfgoed. Dat is ook het geval voor het aanpalende pastoriegebouw dat in dezelfde periode en in nagenoeg dezelfde stijl is opgetrokken

Wat voorafging

Tot het einde van de 19de eeuw telde het grondgebied Duffel maar één parochie. Alle parochianen gingen ter kerke in de Sint-Martinuskerk, in het dorpscentrum aan de westelijke Nete-oever. Voor de inwoners van de wijk rond de Mijlstraat bedroeg het traject te voet of met paard en kar ruim 5 kilometer. De tocht over het primitieve wegnnet van toen was in natte seizoenen een hele onderneming. De aarden paden waren regelrechte modderpoelen.

De eerste jaren van de nieuwe parochie

De wijkbewoners waren gewonnen voor de oprichting van een eigen parochie en dienden een verzoekschrift in. In 1892 was het eindelijk zover: pastoor Frans Dom kreeg de leiding over dit religieuze project. De kersverse geloofsgemeenschap steunde haar parochieherder ten volle.

Dankzij omhalingen in de wijk kon al snel een voorlopige kerk gebouwd worden. De bemiddelde buurtbewoner Petrus Van Camp zorgde voor bouwgrond. Schoolhoofd Jozef van de Sande tekende de bouwplannen. Op 4 oktober 1893 werd dit voorlopige kerkgebouw ingewijd. Enkele maanden later, op 23 april 1894, werd de Mijlstraatse parochie officieel erkend. Pastoor Dom koos zijn patroon, Sint-Franciscus van Sales, als beschermheilige.

De eerste kerk was sober ingericht. Het interieur was het resultaat van schenkingen. Het altaar had eerder al dienstgedaan als rustaltaar bij processies. De op doek geschilderde kruisweg was afkomstig van de zolder van de Sint-Martinuskerk. De Duffelse orgelmakerij Stevens schonk een harmonium. Vanuit Emblem rukten een houten preekstoel (18de eeuw) en een fraai borstbeeld van Sint-Gummarus aan.

© GEMEENTEARCHIEF DUFFEL

© GEMEENTEARCHIEF DUFFEL

Een nieuwe kerk in de Mijlstraat

Al snel bleek het gebouw veel te klein. In 1898 vroeg de parochie de toelating voor het opbouwen van een nieuwe, grote kerk. Provinciaal bouwmeester Edward Careels tekende de plannen. Op 15 augustus 1903 was het gebouw al instapklaar. De inwijding liet nog ruim een jaar op zich wachten. Het voorlopige kerkgebouw werd verkocht en later grotendeels afgebroken.

Careels ontwierp voor de Mijlstraat een sobere, neogotische driebeukige kruisbasiliek met rechthoekige weststoren. De aanpalende pastorie is bijna tegelijkertijd en in dezelfde stijl opgetrokken. De bouwstructuur van de kerk is nog steeds onveranderd. Ze is opgebouwd in baksteen en heeft leien zadel- en lessenaarsdaken. Voor de omlijstingen, kordons en steigergaten en voor de zuilen en ribben van de gewelven binnenin is gebruikgemaakt van natuursteen.

© ROB ALLAERT

© ROB ALLAERT

In het prille begin was het gebouw aangekleed met stukken uit de voorlopige kerk. Pas naderhand kwam er nieuw meubilair, ontworpen door de Antwerpse beeldhouwer Jan Gerrits. In 1904 leverde hij een hoofdaltaar met taferelen uit het leven van Sint-Franciscus van Sales en twee zijaltaren toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en aan Sint-Jozef. De volgende jaren vulde Gerrits zijn houtsnijwerk aan met een preekstoel, twee biechtstoelen en een communiebank. Die preekstoel is in 1992 omgevormd naar een altaar, maar dat is intussen vervangen door een verplaatsbaar altaar. Om de band met dit oude patrimonium te bewaren zijn vijf beeldjes die de preekstoel versierden, gerecupereerd en op een prominente plaats in de kerk tentoongesteld.

In 1906 plaatste de Duffelse firma Stevens een nieuw orgel. De Brugse Charles Beyaert zorgde voor een nieuwe kruisweg (1908).

Oorlogsschade en modernisering

Van de oorspronkelijke glasramen in het hoogkoor (1903) is er slechts één bewaard gebleven: het middenraam met voorstelling van Sint-Franciscus. De twee andere liepen onherstelbare schade op na een inslag van een V1-bom in de buurt en werden begin jaren 1960 vervangen door de huidige.

Tijdens de meidagen van 1940 diende de Sint-Franciscuskerk als uitkijkpost. Belgische militairen maakten daartoe drie openingen in de kerktoeren. De Duitsers eisten de drie bronzen kerkklokken op in 1943, waarna de kerk zes jaar 'geluidloos' bleef.

In 1968 werd het kerkgebouw gemoderniseerd. De kerk kreeg een moderne verwarmingsinstallatie en het interieur werd grondig gerenoveerd. Een paar jaar later volgde de bouw van een winterkapel die met glazen wanden is omgeven. Deze ruimte functioneert nu als gespreksruimte en nevendienst tijdens vieringen.

Gebouw in beweging

Wie vandaag de Mijlstraatkerk binnenkomt, ontdekt een kerk in beweging. Anno 2024 is de kerk als 'open huis' ingedeeld in verschillende kamers. Het hart en het centrum van het kerkgebouw is de kamer van dankzegging voor de viering van de eucharistie. Mits verplaatsing van het altaar en de lezenaars kan die gebruikt worden als muzikale ruimte voor intieme concerten. Het koor van de kerk is ingericht als meditatiekamer.

Rechts van de publieksingang is een ruimte ingericht als huiskamer met salon. De gedemonteerde kerkkoorbanken doen er dienst als zitbanken en ruimtelijke afbakening. In het verlengde is er een studieruimte voor studenten en telewerkers. In de linkerbeuk is een herinneringsplek voor overledenen die bij uitvaarten dienst doet als rouwkamer. De Open kamer wordt gebruikt voor samenkomsten die het leven vieren (doop, catechese, Open Zondag). Het is ook de kamer waarin, onder de noemer 'Unconditional', interlevensbeschouwelijk wordt gevierd en lezingen over ruim-spirituele onderwerpen worden gegeven.

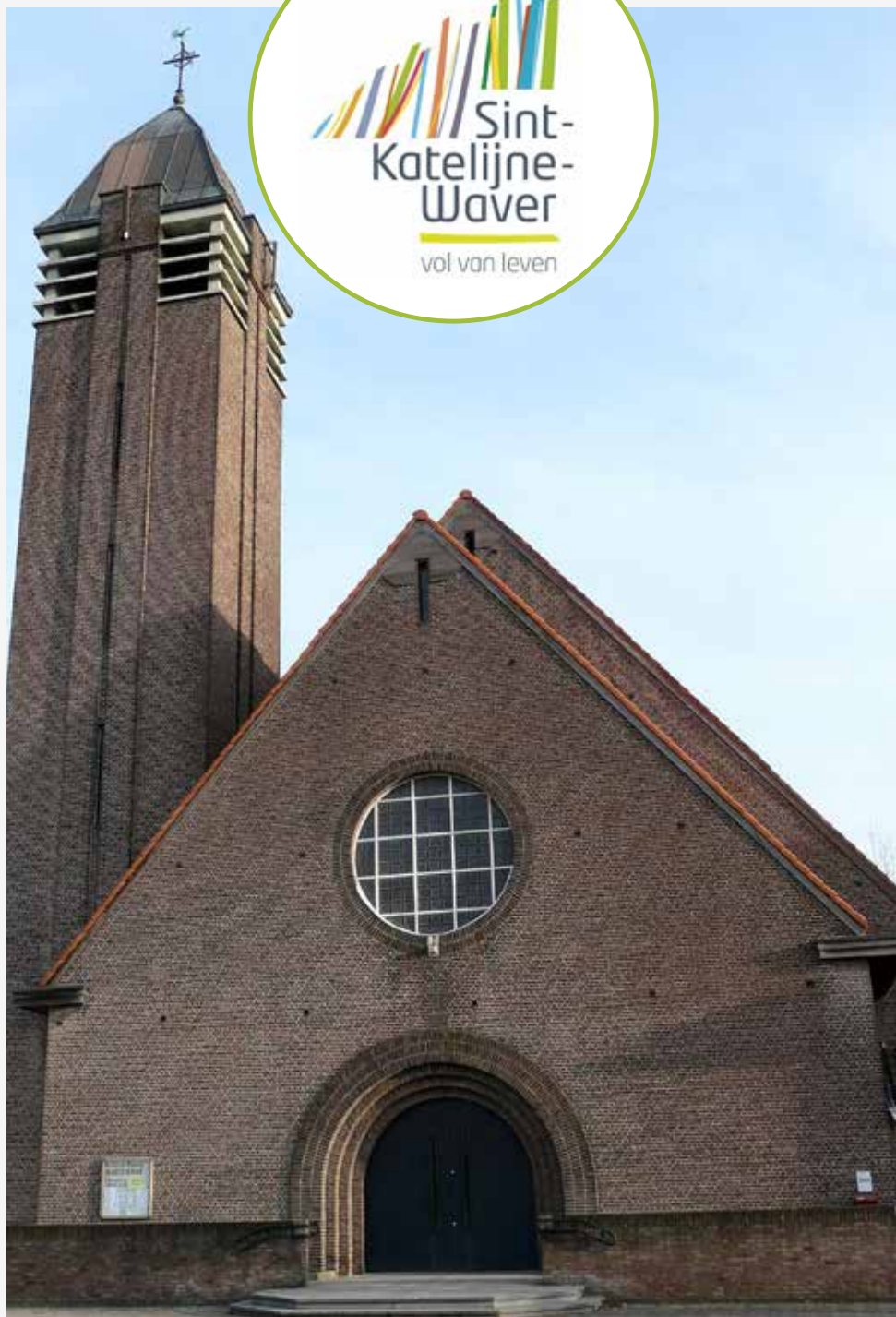
© ROB ALLAERT

Toegankelijkheid van de kerk, liturgie en activiteiten

- De kerk is dagelijks open van 8u. tot 18u.
- Bij het ter perse gaan van deze brochure is ze vrij toegankelijk op maandag-, woensdag- en vrijdagochtend van 9.30u. tot 12u. Vanaf 9u. is er een half uurtje meditatie.
- Bij het ter perse gaan van deze brochure is er tweewekelijks een vroegmis op dinsdagochtend om 9u.
- Elke eerste zondag van de maand is er een niet-eucharistische zondagsviering 'Open Zondag' om 11u.
- Voor de meest actuele informatie rond deze en andere activiteiten en vieringen raadpleeg je best de kalender op www.parocheduffel.be/agenda.

| SINT-CATHARINAKERK |

Markt, 2860 Sint-Katelijne-Waver

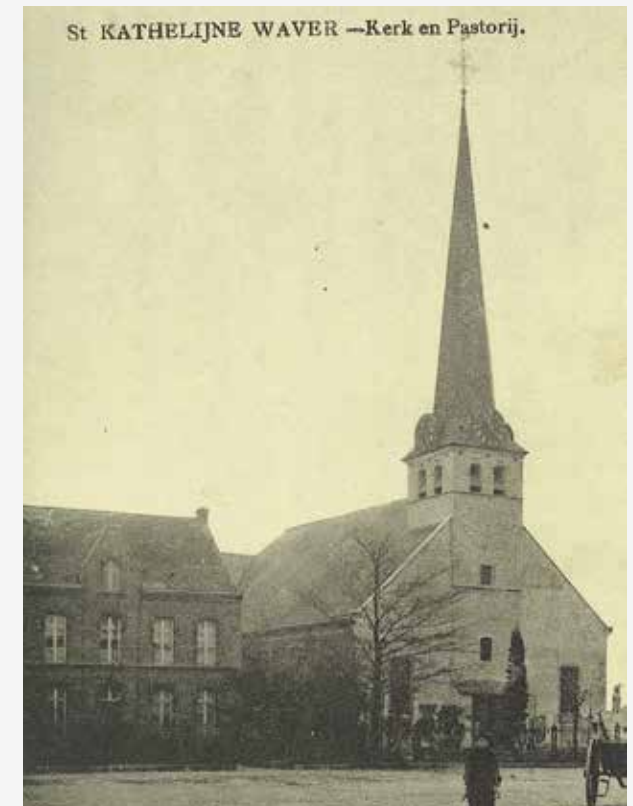
Tot in de 13de eeuw strekte een grote en oude parochie van Duffel zich uit over het grondgebied van het toenmalige Waverwoud (voor het eerst vermeld in 1008). De latere parochies Walem, Sint-Katelijne-Waver, Onze-Lieve-Vrouw-Waver, Putte (Sint-Niklaas-Waver) en Bonheiden werden in de 13de eeuw afgescheiden van deze grote parochie.

De Sint-Catharinaparochie kwam vermoedelijk tot stand omstreeks 1280. In de 14de eeuw werd een weg aangelegd van de burcht Bermoorter (behorende tot de Berthouts) naar de Sint-Catharinakapel of kerk. De parochie bleef in de middeleeuwen en tot in de 17de eeuw dun bevolkt en geïsoleerd bij gebrek aan echte verbindingswegen. Over de oorspronkelijke Sint-Catharinakerk is weinig bekend. Van de oudste kerk is niets meer overgebleven.

Gedurende de 17de eeuw werd er heel wat gebouwd en verbouwd aan de vervallen kerk en de in 1601 ingestorte pastorie. Pas omstreeks 1670 werd het dak terug volledig gedekt en tien jaar later werd de vervallen toren hersteld. Een schilderij uit de collectie van de Mechelse Jezuïeten geeft een beeld van het eenvoudige kerkgebouw in 1660.

In de Franse tijd had het parochiale leven sterk te lijden onder de bezetter. Heel wat kerkelijke goederen werden in beslag genomen. In respectievelijk 1800 en 1801 werd de klok terug in de toren geplaatst en kon pastoor Luytens terugkeren naar zijn parochie. In de 19de eeuw werd de hofgracht rond kerk en kerkhof, daterend van 1616, gedempt en vervangen door een smeedijzeren afsluiting. In 1862 werden kruisbeuken bijgebouwd.

Tijdens hevige gevechten in de "Kwade Week" (eind september en begin oktober 1914) brandden kerk, pastorie, gemeentehuis en bijna alle huizen in het centrum uit. De kerk werd op 29 september getroffen door Duitse bombardementen, gericht naar de militaire schansen Dorpveld en Bosbeek aan beide zijden van de dorpskom. Op 1 en 2 oktober staken Duitse soldaten het kerkgebouw in brand.

In 1925-1926 werd een volledig nieuwe kerk gebouwd naar ontwerp van de Antwerpse architect Van der Gucht. De enorme kerk bleek echter al in de jaren 1970 bouwvallig te zijn. Omwille van de hoge restauratiekosten koos men in 1980 voor de bouw van een volledig nieuwe, functionele kerk. De huidige Sint-Catharinakerk werd uiteindelijk gerealiseerd in 1993 naar ontwerp van de architecten Pluymers en Serneels. Kardinaal Danneels wijdde de kerk in op pinksterzondag 1994.

Sint-Katelijne-Waver kende in een periode van slechts tachtig jaar dus drie totaal verschillende Sint-Catharinakerken!

De huidige Sint-Catharinakerk is een moderne zaalkerk met een zeshoekig grondplan. Een houten constructie van zware balken draagt het onregelmatige zadeldak. Rond de eigenlijke zaalkerk waarbij 400 stoelen staan opgesteld richting gecentreerd en verhoogd altaar bevinden zich meerdere andere ruimtes. Een ruime weekkapel is van de grote kerk afgesloten met een glazen wand die kan worden opengeschoven als er veel aanwezigen zijn.

De stenen doopvont en de beelden, waaronder de piëta in het portaal, zijn afkomstig uit de oude kerk; het witte Sint-Catharinabeeld is gekapt uit het oude altaar. De moderne glasramen zijn ontworpen en vervaardigd door glazenier Bavo Tiebos van Koningshooikt. De kerk bevat ook een aantal kleinere kunstwerken waaronder een mooie collectie iconen en veertien houten kruiswegstaties. De devotiebeelden van Sint-Jozef, Maria, Heilig Hart dateren waarschijnlijk van de 19de eeuw of begin 20ste eeuw.

De drie oude klokken bevinden zich in een losstaande, open toren van gegalvaniseerd staal.

De monumentale Sint-Catharinakerk uit de jaren twintig werd zestig jaar later afgebroken.

ONZE-LIEVE-VROUWKERK

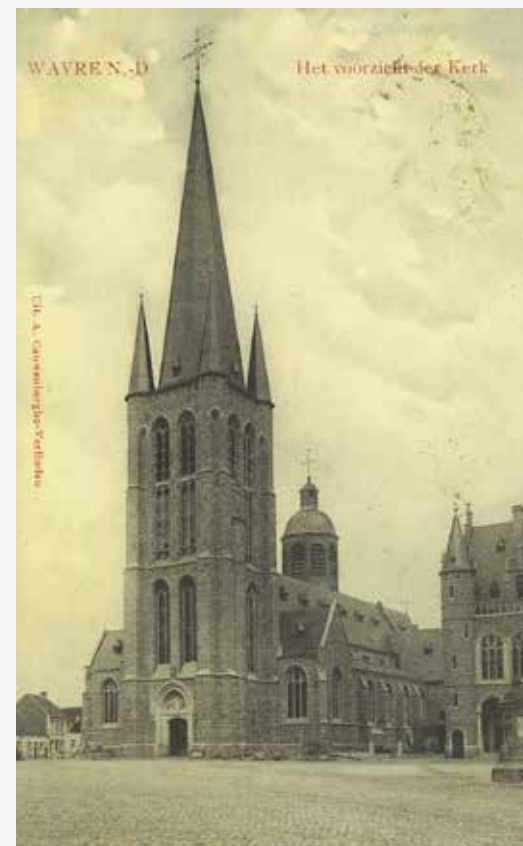
Dorp, 2861 Onze-Lieve-Vrouw-Waver

De Onze-Lieve-Vrouwekerk in Onze-Lieve-Vrouw-Waver werd omstreeks 1260 opgericht. De parochie is vermoedelijk nog wat ouder. Daarvoor zou het tot de grote parochie van Duffel behoord hebben. De stichting is haast zeker te danken aan het invloedrijke adellijke geslacht van de Berthouts die in het gebied van het voormalige Waverwoud heersten. Tot 1559 hoorde de parochie bij het aartsdiocenaat Antwerpen in het bisdom Kamerijk. Het feit dat de eerste basilicale kerk rijkelijk met dure witte hardsteen was opgetrokken, wijst erop dat het kerkgebouw ontstond in een periode van sterke bloei binnen het toenmalige hertogdom Brabant. Tijdens het Bourgondische tijdperk (1384-1482) werd de kerk minstens tweemaal zwaar verwoest.

De oudst gekende pastoors zijn Jan Smet (vermeld in 1432) en Gerard Kegeler (vermeld in 1455). In 1512 wordt, tijdens het bewind van keizer Karel (1482-1555), door bisschop de Croy van Kamerijk een broederschap van Onze-Lieve-Vrouw ingesteld. Archiefbronnen maken duidelijk dat de kerk in deze periode een belangrijke bedevaartplaats was.

Tijdens de 'Tachtigjarige oorlog', onder het pastoraat van Joannes Domijns (1556-1578), raakt het dorp vanaf 1575 voor een periode van nagenoeg 25 jaar lang zo goed als verlaten. De kerk werd meermaals verwoest, onder andere in 1576, en terug opgebouwd. Na een woelige periode van heropbouw is er in de 17e en 18e eeuw enige stabiliteit.

In 1783 sloeg de bliksem in en brandde de kerk af. De kerk werd herbouwd naar ontwerp van architecten Bataille en De Noter als driebeukige "schuurkerk" onder één dak. Oude romaanse en gotische elementen werden wel geïntegreerd. Op de oude vieringtoren werd een barokke "peperbus" gebouwd, een klokvormige torenbekroning, uitgevoerd naar ontwerp van architect Dewez.

Tijdens de Franse tijd (1792-1815) werd pastoor Jan Baptist Van Keer (pastoor van 1782 tot 1815) gedwongen om gedurende een vijftal jaren onder te duiken. Pas vanaf 1802 werd een normaal kerkelijk leven opnieuw mogelijk. Vooral na de Belgische onafhankelijkheid wordt de katholieke gemeenschap sterk uitgebouwd. In 1841 vestigen zich de Zusters Ursulinen in de Bosstraat in Onze-Lieve-Vrouw-Waver. In 1898 volgen de Mechelse gasthuiszusters. In 1889 wordt Peulis een afzonderlijke parochie.

Door de aangroei van de bevolking genoodzaakt, kwam onder impuls van pastoor Victor Van den Broeck (pastoor van 1886 tot 1914) kort na 1900 een aanzienlijke vergroting van de bestaande kerk tot stand naar plannen van provinciaal architect Eduard Careels en met behoud van de waardevolle historische delen. De kerk werd herbouwd in neogotische stijl en uitgebreid met een vierde beuk en een markante, 68 meter hoge westertoren. De definitieve oplevering vond plaats op 8 mei 1913.

Tegelijk kreeg Onze-Lieve-Vrouw-Waver ook een nieuw gemeentehuis en pastorie, ook ontworpen door Careels in neogotische stijl zodat een prachtig en harmonieus geheel in het dorp werd gerealiseerd.

Een jaar later, op 4 augustus 1914, brak de Eerste Wereldoorlog uit. In de nacht van dinsdag op woensdag 30 september 1914 brandde de pas herbouwde kerk volledig uit...

In februari 1919 stelde het gemeentebestuur architect Careels aan voor het uitwerken van plannen en bestek voor de heropbouw. Deze werd uitgevoerd in 1921-1922 (zie gedenkstenen van 1911 en 1922 in het portaal). De uitgebrande "peperbus" werd niet meer herbouwd. De definitieve oplevering vond plaats op 20 november 1923.

Bedevaartvaantje met de legende van het oude, afgedankte lielevrouwbeeldje dat naar Scherpenheuvel vluchtte toen het vervangen werd door een nieuw en groter beeld. Het leverde de inwoners de spotnaam "hovaardige" Waveraars op.

Provinciaal bouwmeester Careels

Architect Careels heeft verscheidene neogotische kerken gebouwd. Hij had zich toegelegd op de studie van de in Brabant en in Antwerpen vroeg- en hooggotische kerken uit de tweede helft van de 14de en eerste helft van de 15de eeuw. Hij liet zich dus niet leiden door Franse en Engelse modellen maar deed zelf onderzoek naar de middeleeuwse architectuur van de Vlaamse gotische kerken en vertaalde die in zijn nieuwe ontwerpen. In Mechelen, maar evenzeer in Antwerpen kon hij prachtige gotische kerken bewonderen die er in de 14de en 15de eeuw waren gebouwd vanuit de overtuiging dat ook de architectuur één en al verwijzing naar God diende te zijn. Vandaar de hoge slanke torens, de hoge ramen en de prachtige kruisgewelven.

Careels was 24 toen hij in 1879 afstudeerde aan de Academie van Antwerpen met een eerste prijs in de burgerlijke bouwkunde. Hij had toen al enkele jaren gewerkt als klerktekenaar en conducteur bij het provinciebestuur van Antwerpen. In 1879 werd hij aangesteld tot provinciaal architect voor het arrondissement Mechelen. Hij bleef het tot in 1929 en werd toen opgevolgd door zijn zoon. Beide provinciale architecten, maar vooral vader Careels, hebben op heel wat plaatsen in het arrondissement Mechelen de openbare ruimte met opvallend mooie gebouwen verrijkt.

Daarnaast was hij ook zeer bedrijvig als zelfstandig Liers architect: hij bouwde in zijn stad statige herenhuizen in neo-Vlaamse renaissancestijl, op de Grote Markt in Lier staat een neobarokke gevel van zijn hand en in de Mechelsestraat zelfs een huizenrij in een quasi-Moors-Arabisch stijl.

Het waren echter zijn katholieke opdrachtgevers die hem hebben uitgenodigd om grote complexen in neogotische stijl te ontwerpen. Het mooiste en tevens omvangrijkste voorbeeld daarvan is ontegensprekelijk de verdere uitbouw van de klooster- en scholensite die hij in Onze-Lieve-Vrouw-Waver in opdracht van de Zusters Ursulinen heeft gerealiseerd.

Na het tweede Vaticaans concilie onderging het kerkgebouw eerst diverse beperkte modernisering (inbreng nieuw altaar en -podium, aanpassing verwarming en elektriciteit). Vanaf de jaren 1970 volgden heel wat restauratiewerkzaamheden (herstel westertoren in 1980, restauratie van glasramen, de neogotische beschildering oud koor en in 2011 de volledige buitenrestauratie).

De huidige kerk is een overwegend neogotische kerk met integratie van oude elementen van de vroegere kerkgebouwen: de romaanse kruisingstoren van circa 1260, het gotisch noordelijk transept uit de 14de eeuw, het gotisch koor met oude sacristie uit de 15de eeuw en oude middenbeuk met zuilen, scheibogen en segmentbogige bovenlichten.

De kerk is opgebouwd uit twee middenscheppen met houten spitstongewelf, geflankeerd door lagere zijbeuken met bakstenen kruisribgewelven met natuurstenen ribben. Er zijn twee koren, het koor- en schipgedeelte wordt gescheiden door een dwarsbeuk. Het hoofdaltaar is gelokaliseerd in het koor van het grootste schip. Het linkse, kleinere schip en kleinere koor behoren tot het oudste deel van de kerk. De twee schepen worden geflankeerd door spitsvormige bogenrijen.

Achteraan de kerk is het oksaal gelegen, dat afgesloten wordt door een balustrade met maaswerk. Rechts van het hoofdaltaar bevindt zich een tweede oksaal. Ten zuiden is er een verbindingsgang naar de pastorie met muurschilderingen met voorstelling van het Heilig Hart en engelen, gesigneerd Van den Bergh Jan uit Sint-Katelijne-Waver.

De opvallende neogotische westertoren bestaat uit vier geledingen onder een hoge, leien spits tussen de kleinere spitsen van de hoektorentjes, markante kordons en steigergaten. De hoofdingang is een korfboogpoort onder spitsboogveld met neogotisch maaswerk en Onze-Lieve-Vrouwebeeld. De kerk bezit verscheidene waardevolle schilderijen: buste van Sint-Franciscus, Heilige Johannes de Doper wijst Jezus aan als Messias en een Piëta, alle uit de tweede helft van de 17de eeuw.

Een Sint-Anna-ten-Drieën uit de eerste helft van de 19de eeuw werd in 2015 gerestaureerd. Onder het beeldhouwwerk vernoemen we een Ecce Homo van gepolychromeerd hout uit de eerste helft van de 17de eeuw, een houten gekleed Onze-Lieve-Vrouwebeeld met Kind en wereldbol uit de tweede helft van de 19de eeuw en een neogotische, eikenhouten Sint-Anna-ten-Drieën van circa 1922.

De kruisweg (veertien bas-reliëfs) werd uitgehouwen door Jan Gerrits. De altaren (hoofdaltaar in het "nieuwe" koor, altaar met calvarie in het "oud" koor, Sint-Lucia en Sint-Antoniusaltaar en Onze-Lieve-Vrouwaltaar in de dwarsbeuk) werden ook door Jan Gerrits ontworpen en uitgevoerd. Ook de preekstoel en biechtstoelen zijn neogotisch.

De suite van dertien glasramen met de vijftien Mysteries werd gemaakt door het Brusselse atelier J.B. Jacobs (circa 1943). Verder kan je glasramen van 1922 of 1943 door de Brusselse ateliers van Crickx en J.B. Jacobs bewonderen. Het pneumatisch orgel dateert van 1923, gebouwd door Jos Stevens uit Duffel.

| SINT-AUGUSTINUSKERK ELZESTRAAT |

Clemenceaustraat, 2860 Sint-Katelijne-Waver

Op de terugreis van een vakantie in Sint Petersburg kwam het schip met baron August van Reynegom de Buzet en zijn gezelschap in een zware storm terecht. De illustere baron was sinds 1860 eigenaar en bewoner van kasteel Zorgvliet en verhuisde later naar het Sint-Michielskasteel, allebei in de woonkern Elzestraat. De zeer gelovige baron trok zich terug in zijn kajuit om te bidden en beloofde een parochie op te richten als hij ongedeerd thuis geraakte. Weduwe Marie Casse-Bruynseraede had reeds in 1870 een bidplaats opgericht en in de zomer van 1877 kocht de baron een klein gebouw dat werd ingericht als voorlopige kapel.

De eerste mis in de Elzestraat werd in de kapel van de Groenstraat opgedragen op 4 november 1877 door kanunnik Goossens, de latere aartsbisschop en kardinaal.

Deze zorgde ervoor dat de priesters-leraars van het Sint-Romboutscollege voortaan elke zondag de mis kwamen celebreren. Na de schoolstrijd (1880-1884) werd op 19 januari 1886 door het voorlopig kerkbestuur aan de gemeente Sint-Katelijne-Waver gevraagd een parochie te mogen oprichten. De gemeenteraad gaf een gunstig advies en op 6 juni 1886 verscheen in het staatsblad het besluit dat de kapel in de Elzestraat werd verheven tot parochiekerk en de grenzen van de nieuwe parochie werden vastgelegd. De definitieve kerkfabriek werd samengesteld. Ze stond voor de zware opgave om een kerk te bouwen.

De Sint-Augustinuskerk werd gebouwd door aannemer Van Obberghen naar een ontwerp van de Mechelse architect Henri Meyns in 1888-1889. Voor 5000 frank werd 2150 m² grond aangekocht van bakker Jacobus De Beider. Op de Liersesteenweg kocht de gemeente een perceel van de familie Jansen-De Cock om een kerkhof in te richten. Op 28 april 1888 werd door Mgr. Goossens, intussen aartsbisschop van Mechelen, het kerkhof plechtig ingewijd en de eerste steen voor de bouw van de nieuwe kerk door hem gezegend en geplaatst. Op 17 augustus 1889 kwam Goossens, nu kardinaal, de kerk en het hoofdaltaar consacreren.

De kerk werd zwaar beschadigd in september 1914 en na de Eerste Wereldoorlog hersteld volgens oorspronkelijk model, met een kleine wijziging aan de vier torenspitsen op de hoeken van de hoge torenspits.

De neogotische Sint-Augustinuskerk is een driebeukige kruisbasiliek met een schip van vijf traveeën, een transept (dwarsbeuk) van twee traveeën en een koor met twee rechte traveeën.

De toren bestaat uit drie geledingen met overhoekse steunberen en een vijfzijdige uitspringende traptoren rechts. Boven het roosvenster vind je de hoogste geleding met spitsbogige galmgaten, steigergaten en uurwerkplaten onder een leien naaldspits met dakkapellen te midden van vier kleinere spitsen in de hoeken.

In het bepleisterd interieur zien we de kruisrib-(middenbeuk) en kruisgewelven, spitsbogen op pijlers met polygonale sokkel en koolbladkapiteel.

De kerk bezit verscheidene houten heiligenbeelden (H.-Antonius, Heilige Augustinus, heilige Maagd Maria) en drie schilderijen van plaatselijke schilders. Verder zijn er 14 kruiswegstaties in bronzen plaat geslagen.

| KERK DE GOEDE HERDER |

Mechelsesteenweg 331, 2860 Sint-Katelijne-Waver

De parochie De Goede Herder werd opgericht in 1936 en omvat een deel van Sint-Katelijne-Waver en een klein stukje van Mechelen (tussen Papenhofloop, Papenhofdreef, Grote Nieuwendijkstraat, Oude Sint-Gummarusdreef en de spoorweg Mechelen-Antwerpen). De oprichting en afbakening van de parochie werd geregeld bij Koninklijk Besluit van 1 december 1936. De nieuwe parochie had echter nog geen kerk. Eind 1937 vestigde pastoor Jozef Peeters zich in een huis aan de Grote Nieuwendijk in Mechelen. De doopsels, huwelijken en uitvaarten moest hij echter nog steeds verzorgen in verschillende omringende parochiekerken.

Monseigneur Van Cauwenbergh wees een moerassige beemd aan in de buurt van de Vrouwvliet, onmiddellijk aan de grens met Mechelen, als plaats waar een nieuwe kerk moest gebouwd worden. De grond was eigendom van de familie Degraux, die tot de jaren 1920 op kasteel Dijkstein woonde.

Pastoor Peeters deed beroep op de vrijwillige inzet van zijn parochianen om de bouwgrond voor te bereiden. Zo begonnen in januari 1938 de "zavelscheppers", een twintigtal boeren- en hovenierszonen, met het ophogen van de grond, wat vele maanden duurde. Hiervoor werd een heel stuk grond tussen de Zandstraat en de Valkstraat uitgezaveld.

Op 28 augustus 1938 werd de eerste steen gelegd door kardinaal Van Roey. De bouw van de kerk, een ontwerp van de Antwerpse architect J.F. Peeters, verliep vlot en op paaszaterdag 8 april 1939 werd de kerk ingewijd door monseigneur Van Cauwenbergh. De dag erna, met Pasen, vond de eerste eucharistieviering plaats. Einde juli werd het marmeren hoofdaltaar geplaatst (gewicht 2 ton), geschonken door de familie Degraux.

De modernistische kerk van De Goede Herder is een zaalkerk (één grote middenbeuk) gebouwd met bakstenen met lager portaal en koor, een pannen zadeldak en een vierkante noordwesttoren (29 meter onder het kruis) met opengewerkte klokkenverdieping. In de westgevel bevindt zich de hoofdingang met rondboogpoort en één groot radvenster. Naast het hoofdaltaar bevinden zich twee grote radvensters, de vensters langs de zijgevels zijn rechthoekig. De plattegrond van de kerk heeft als buitenmaten 42,50 meter lengte en 20,65 meter breedte.

In het sfeervolle interieur vallen de zware, bakstenen spitsbogen over de brede middenbeuk op.

Naast de kerk bevond zich op Mechelsesteenweg 333 de pastorie, die wegens bouwvalligheid in 2014 werd gesloopt.

De pilaren zijn van beton, bekleed met rode baksteen. De nok van de zoldering is 12,50 m hoog. Rechts van de inkomhal is er de rouwkapel en links de doopkapel en de trap naar het oksaal en de toren. De toren heeft vijf tussenverdiepingen.

De sacristie bevindt zich rechts in de kerk, de ruimte links van het hoofdaltaar is het secretariaat, met achteraan een klein keukentje, een kleine hal, de keldertrap en een WC.

Het orgel werd gebouwd door de firma Kerkhoff tussen 1890 en 1900. Het orgel is in goede staat en is pas sinds 1988 in gebruik in de kerk. De enige torenklok werd in 1782 gegoten door Andreas Van den Gheyn in Leuven.

Al de grote beelden in de kerkruimte dateren van na 1939 : H. Jozef, Kruisbeeld achter hoofdaltaar, Onze-Lieve-Vrouw met kind Jezus, Heilig Hartbeeld, De Goede Herder, Heilige Theresia van Lisieux, een pieta, twee grote beelden voor de kerststal. Eén recente neobyzantijnse icoon stelt Onze-Lieve-Vrouw met gekroond Kind Jezus voor.

De kerk ligt op honderd meter van de grens met Mechelen op de drukke verbindingsweg vanuit het centrum van Sint-Katelijne-Waver met Mechelen. Ook de overkant van de straat is Mechels grondgebied.

Parochiekerken in Putte

De kerkgebouwen zijn de ijkpunten in onze dorpen. Het godsdienstige leven nam bij onze voorouders een belangrijke plaats in. De kerk bepaalde de perioden van arbeid en rust. De bevolking moest zich meermaals per week verplaatsen naar de kerk voor hun kerkelijke verplichtingen. Het is daarom niet verwonderlijk dat de mensen voor eigen parochies met eigen kerkgebouwen ijverden. Het verkorten van hun reisweg naar de kerk was een belangrijke reden.

| SINT-NIKLAASKERK |

Lierbaan, 2580 Putte

In de oudste geschiedenis anno 1008 heette het gebied dat nu onze gemeente vormt Badfriede of Befferen. Het maakte deel uit van het uitgestrekte Waverwoud. Vanaf 1265 werd het gebied een zelfstandige parochie en werd het Sint-Niklaas-Waver genoemd, en nog later Sint-Niklaas-Putte. Omstreeks 1400 werd de naam ingekort tot het huidige Putte.

Waarom werd Sint-Niklaas de patroonheilige voor de nieuwe parochie? De bisschop van Kamerijk, die de toenmalige kerkelijke leider was, droeg de naam van bisschop Nicolas III. Ook is de naam Sint-Nicolaas verbonden met het stuk ontgonnen grond en de nederzetting in het Waverwoud dat later het Putse grondgebied zal vormen.

In de 13e eeuw had de nieuwgevormde parochie nog geen kerk, maar kwamen de inwoners samen in een bedehuis aan het kruispunt van de Leuvensebaan en de Mechelbaan. Dit waarschijnlijk op de plaats waar in de 17e eeuw de Sint-Niklaaskapel werd gebouwd. Bij graafwerken aan de kapel werden

namelijk menselijke restanten gevonden. De eerste echte kerk werd gebouwd in de 14e eeuw, waarschijnlijk naar opdracht van pastoor Kermans, en bestaat enkel uit een middenbeuk, koor en een eenvoudige toren. Dit betrekkelijk kleine gotische parochiekerkje blijft onaangeroerd tot 1600, maar geraakt al in de 15e eeuw in verval door de godsdienstoorlogen. In 1614 wordt een nieuwe toren gebouwd en wordt de middenbeuk verhoogd. Er worden ook enkele bijgebouwen geplaatst tegen de kerk, zoals een pastorie. In 1779 wordt de kerk voor een tweede maal vergroot. Er komen onder andere twee zijbeuken bij.

Aanvankelijk stonden er geen stoelen of banken in de kerk, en werd bij een grote plechtigheid als een huwelijk of begrafenis de vloer met stro of biezen bedekt. In die tijd werden overleden Puttenaren begraven op het kerkhof in de schaduw van de kerk, pastoors en rijkere inwoners kregen zelfs hun plaatsje in de kerk zelf onder een gedenksteen. In het derde kwart van de 18e eeuw verdwijnt deze praktijk echter. Hieronder kan je een foto vinden van de oude Putse parochiekerk zoals die er heeft uitgezien na de laatste verbouwingen.

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

Oude Sint-Niklaaskerk Putte, foto gemaakt rond 1870.

Het aantal inwoners van Putte groeit echter, en de kerk wordt te klein om de godsdienstige parochianen allemaal op te vangen. De heer Schadde maakt in 1862-1863 nog vergrotingsplannen, maar die worden uiteindelijk niet meer uitgevoerd. In plaats daarvan besluit men om de kerk af te breken en een nieuwe kerk te bouwen. De nieuwe constructie zou voldoende plaats bieden aan de bevolking van de groeiende parochie en tegelijk ook kunst en cultuur binnenbrengen in het dorpsleven. De huidige neogotische kerk wordt ontworpen door Léonard Blomme. Hij tekende de plannen in de op dat moment gangbare stijl, waarmee hij het uitzicht van het Putse dorpsplein deed aansluiten bij die van de vele omliggende dorpen en steden waarvoor hij gemeentehuizen, scholen en kerken had ontworpen. De kerk wordt gebouwd met behulp van de Putse aannemer Petrus De Bie. De eerste steen wordt gelegd in 1891, drie jaar later is de kerk af. Ze wordt in 1894 ingewijd door kardinaal Goossens. De toren is 62 meter hoog.

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

Achteraanzicht van de huidige Sint-Niklaaskerk Putte, de tuin werd aangelegd op de plaats van het oude kerkhof dat verdween in 1890 na de afbraak van de oude kerk

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

Recente foto van Sint-Niklaaskerk Putte

Een opvallend kenmerk: Het voorportaal van de kerk citeert het Lucas-evangelie, met een fragment uit het verhaal van Jezus die de handelaars uit de tempel jaagt. Het opschrift boven de deur luidt "Mijn huis is een huis des gebeds". Het glasraam boven het portaal verwijst naar de functie van de Sint-Niklaaskerk als parochiekerk. Christus is voorgesteld als de 'goede herder', met een schaapje op de schouders. Daarmee werd de plaatselijke kudde aangesproken maar werd ook de deur opengesteld voor iedereen en het katholieke geloof als sociale norm voor het dorp geafficheerd.

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

Mariabeeld Bremkapel

Hoewel alle kerkmeubelen een architecturaal motief vertonen, zijn er duidelijke verschillen in stijl te zien. Het interieur omvat neogotische elementen zoals de preekstoel die naar de middeleeuwen verwijst, en classicistische elementen zoals de biechtstoelen die dan weer doen denken aan de oudheid. De gipsen kruisweg werd door verschillende schenkers aangeboden, alsook de glasramen. In de kerk staan ook 16e eeuwse beelden die afkomstig zijn van de afgebroken Bremkapel en Sint-Niklaaskapel.

Sint-Remigiuskerk Beerzel, op deze foto nog te zien met kerkhofmuur

| SINT-REMIGIUSKERK BEERZEL |

Beerzelplein 1, 2580 Beerzel

Ook Beerzel, van oorsprong een Frankisch dorp, is vanaf 1309 al een zelfstandige parochie die behoort tot het bisdom Kamerijk. Het is waarschijnlijk ook die bisschop die de naam Remigius als patroonheilige toewijst aan de parochie Beerzel. Remigius was zelf een bisschop die vele kloosters en bisdommen heeft gesticht.

Over de oprichting van het eerste kerkje in de parochie Beerzel is weinig bekend. Er wordt gesproken van een klein kerkje, het oudste van de streek, dat dateert van de 14e eeuw. Sommige bronnen achten echter een datering rond 1500 waarschijnlijker. De kerk gaat verloren door de godsdienstoorlogen in de 16e eeuw.

De huidige bakstenen toren in laatgotische stijl is het enige dat bewaart bleef van de oorspronkelijke kerk, samen met enkele pijlers en pilasters, en werd in 1910 beschermd door de Commissie van Monumentenzorg. Dit houdt in dat er aan deze toren geen veranderingen of herstellingen mogen gebeuren zonder toestemming van deze commissie. De toren wordt gekenmerkt door zijn sobere vormgeving en een spaarzaam gebruik van witte steen. Tot voor de Franse bezetting hingen er drie klokken in de toren. Nu hangen er nog twee, waarvan de oudste werd gegoten in 1696 en de jongste pas in 1950, ter vervanging van de klok die tijdens de tweede wereldoorlog werd aangeslagen door de Duitsers.

Pas in de eerste helft van de 17e eeuw, in 1609, wordt de kerk heropgebouwd. Omwille van de aangroeiende bevolking worden bredere zijbeuken voorzien. Nadat de kerk in een bouwvallige staat geraakte, zorgen onder andere de Teutoonse Ridders van Pitseburg voor financiële middelen. In 1767 werden grote verbouwingswerken gedaan in classicistische stijl. Op het einde van de 19e eeuw worden nog herstellingswerken uitgevoerd; eerst aan de toren, naar ontwerp van de heer Schadde, en later aan de rest van de kerk. Naar ontwerp van de heer Careels zijn er die periode ook vergrotingsplannen, maar die worden om financiële redenen niet uitgevoerd.

In 1927 gebeuren er nog eenvoudige herstellingswerken aan de toren en tijdens de Tweede Wereldoorlog ondergaat de kerk intensieve verbouwingswerken aan het koor. Tijdens die werken stuiten de bouwvakkers op grondvesten van de oudste kerk die dateert van voor de godsdienstoorlogen. Ook kwamen enkele brokken witte zandsteen tevoorschijn die in de muren waren verwerkt en die tot de gotische vensters van de oude kerk hadden gediend. In 1942 verdwijnt ook het ommuurde kerkhof rond de kerk. Dat werd sinds 1911 niet meer gebruikt aangezien vanaf toen de overledenen hun plaatsje kregen op de flank van Beerzelberg. De oude begraafplaats maakt plaats voor een eigentijdse parking. De glasramen werden volledig vernieuwd in de jaren '80 door een firma uit Mechelen. In 2001 werd de driebeukige kruiskerk beschermd als monument. Nog maar enkele jaren geleden werden aan de buitenzijde van het gebouw nog de meest dringende onderhoudswerken uitgevoerd.

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

Doopvont

Veel van het kerkmeubilair vindt zijn oorsprong in de 18e eeuw, vooral het houtsnijwerk zoals de altaren en de eiken preek- en biechtstoel trekken de aandacht. De arduinen doopvont met koperen deksel dateert zelfs nog van 1614, het orgel van 1786. De kruisweg bestaat uit kopergravures in een eiken lijst. Heel kenmerkend voor de ouderdom van deze kerk zijn twee gaten die men aantreft aan beide kanten van de ingang, eentje van 2 meter diep en aan de andere zijde eentje van 35 centimeter. Hierin kon een balk worden geschoven om de buitendeur te versperren. Bij een aanval van vijanden zochten dorpelings namelijk bescherming in de kerk.

In 2019 werden er in de kelder van de kerk vijf grafzerken gevonden bij vernieuwingswerken aan de verwarmingsketel. De zerken behoren toe aan enkele pastoors en enkele vooraanstaande heren van de familie de Cordes. Die laatste hielpen met de bouw van de kerk in de 17e eeuw door financiële middelen vrij te maken. Deze grafzerken zijn achteraan in de kerk als blikvanger te bewonderen.

In 2023 werd het interieur van de kerk sterk vernieuwd, echter verschillende van de bovengenoemde elementen bleven wel gevrijwaard. Er werden ook toiletten voorzien. Met deze renovatie willen de mensen van de parochie laten zien dat kerken ook een moderne uitstraling kunnen hebben. De kerk kan gebruikt worden voor concerten en andere evenementen.

Recente foto van Sint-Remigiuskerk Beerzel

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

Het dorpscentrum van Grasheide, met achteraan op de foto de Sint-Gerardus-Majellakerk in opbouw

SINT-GERARDUS-MAJELLAKERK GRASHEIDE

Mr. Van der Borchtstraat, 2580 Putte

Grasheide is een oude wijk. De naam komt van de familie Gas ("Jan Gas" zou volgens overlevering een gedeserteerde Duitse inwijkeling zijn) die enkele bos- en heidegronden bezaten en zo hun naam gaven aan deze wijk. De inwoners van Grasheide hadden eeuwenlang geen eigen parochie en dus ook geen eigen kerk. Zij moesten voor hun kerkelijke plichten telkens afreizen naar Putte-centrum, Beerzel, Schriek of Keerbergen. Vroeger was dit door de slechte staat van de wegen echter geen pretje. Grasheide is pas in de tweede helft van de 19e eeuw uitgegroeid tot het huidige langgerekte straatgehucht.

Een eerste aanzet voor een zelfstandige parochie kwam er door toedoen van Theresia Van den Broeck. Zij was de initiatiefnemer om bij haar thuis een plaatselijk schooltje op te richten waar kinderen konden leren lezen, schrijven en rekenen. In 1869 wordt er een eerste gemeenteschool gebouwd in Grasheide, een sterke troef om de oprichting van een zelfstandige parochie nog eens aan te kaarten. Voor de communies en misvieringen moesten de inwoners van Grasheide namelijk nog steeds grote verplaatsingen maken.

In 1875 wordt er een aanvraag gedaan voor de oprichting van een kerkgebouw bij het provinciebestuur. Enkele inwoners van Grasheide laten hun gulheid blijken door gronden en financiële middelen te schenken. Tot 1878 blijven de aanvragen bij de overheid toestromen, maar resultaat blijft uit. Pas in 1902 richten de inwoners van Grasheide zich tot kardinaal Goossens, waardoor de oprichting van een eigen kerk in een stroomversnelling geraakt. De Beerzelse onderpastoor Van Eyck krijgt uiteindelijk de opdracht tot oprichting van de nieuwe parochie en in 1905 start de bouw van een voorlopig kerkje, eerder een kapel, op de plaats waar nu de lagere school is gehuisvest. Daar werden voorlopig de erediensten gehouden. Al snel blijkt dit lokaal veel te klein en worden er maatregelen getroffen.

Men start de werken van het huidige kerkgebouw, naar de plannen van architect Careels, in juni 1909. De bouwwerken worden voltooid in 1910. Het is een driebeukige natuurstenen kruiskerk in neoromaanse stijl, waarin het altaar met koor zich aan de oostzijde situeert. Aan de zuidzijde hiervan bevindt zich de kerkstoren die een hoogte van 31,60 meter bereikt. Het kerkship heeft een lengte van 29 meter en een breedte van 23 meter. De hoofdingang aan de westzijde gaat via een rondboogpoort, waarboven zich een glas-in-lood radvenster bevindt. Het plechtige inhuldigingsritueel van het fraaie gebouw duurde tot 6 mei 1936 toen de toenmalige kardinaal Van Roey de kerk officieel heeft ingewijd.

Met toestemming van de Grasheidse kerkfabriek en de gemeente Putte fungeert de kerkstoren sedert 2012 ook als basisstation voor telecommunicatie. De ontvangst- en zendinstallaties waren noodzakelijk vermits deze communicatie in het lager gelegen Grasheide méér dan te wensen overliet en tevens om de oprichting van een weinig esthetische zendmast in het dorpscentrum te voorkomen.

De algemene, meest recente renovatiewerken van het kerkgebouw werden in 2022 uitgevoerd. Daarbij werden de dakbekledingen – inclusief de regenafvoeren, de dakkapellen en bebordingen – volledig vernieuwd en werden alle glas-in-loodramen grondig hersteld en aan de buitenzijde van veiligheidsglas voorzien. Vervolgens werd het metselwerk hersteld en waar nodig herop gevoegd. Alle gevels van het kerkgebouw met de toren ontvingen een grondige reinigingsbeurt. De galmgaten en de wijzerplaten van het torenuurwerk werden afgeschermd met vogelweringsnet. Bij de voltooiing van de opknappbeurt ontving de torenspits – naast het gerenoveerde torenuurwerk en een nieuwe bliksemafleidingsinstallatie – een nieuwe windhaan, die thans uitkijkt over de buurt. Ook de klokkenstoel werd aangepast gerestaureerd en opgefrist. Tenslotte werd al het buitenschrijnwerk (deuren & luiken, kroonlijsten,...) vakkundig behandeld met nieuwe verflagen.

Het meubilair van de kerk is 20e-eeuws. Het interieur is momenteel een toonbeeld van eenvoudige pracht, met mooie houten biechtstoelen en een koperen kruisweg. In 2005 werden de laatste algemene opfrissingswerken in het interieur uitgevoerd en werden er onder andere een geluidsinstallatie en sfeerverlichtingen toegevoegd met het oog op multifunctioneel gebruik.

Sint-Gerardus-Majellakerk Grasheide, op deze foto nog te zien met de ommuring van het kerkhof dat vlak na de bouw van de kerk werd aangelegd. In 1962 werd de huidige begraafplaats aangelegd.

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

© GEVEENTEARCHIEF PUTTE

Recente foto van Sint-Gerardus Majellakerk Grasheide

Sint-Gerardus-Majella was een lekenbroeder die leefde in de 18e eeuw en bekend stond om zijn liefdadigheidswerk. Hij werd heilig verklaard in 1904, één jaar voor de oprichting van de parochie Grasheide. Enkele weldoeners van de jonge parochie hadden een grote devotie naar hem toe, waardoor hij werd gekozen tot patroonheilige. Ter ere van hem bestaan er slechts twee kerken in België en een vijftiental in de Benelux, waarvan die van Grasheide de oudste is.

Dorpscentrum Peulis, met de Sint-Jozefkerk

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

| SINT-JOZEFKERK PEULIS |

Peulisstraat, 2580 Putte

De inwoners van Peulis moesten in de 17e en 18e eeuw naar Rijmenam, Waver of Putte om hun kerkelijke plichten te vervullen, tot ongenoegen van velen. In 1795 wordt een eerste poging gedaan om een nieuwe parochie op te richten. Er werd een brief verstuurd naar de Mechelse aartsbisschop. De kerkleider verwierpt de aanvraag echter omdat er te weinig inwoners zijn. Door de aanleg van de Mechelbaan in 1835 komen er echter gestaag meer en meer inwoners in het gehucht wonen, waardoor de roep om een eigen parochie luider wordt. Via het ministerie van Justitie wordt er bij de omliggende gemeentebesturen aangedrongen om financiële middelen, maar veel beweegt er niet.

Pas in 1882 komt er schot in de zaak wanneer iemand een terrein ter beschikking stelt voor de bouw van een kapel, op de plaats van de vroegere jongensschool, en later het parochiecentrum. Deze eerste kapel wordt gebouwd in 1883, daar start het kerkelijke leven van Peulis. Opmerkelijk weetje: van dit kerkje werd tot op heden nooit een foto gevonden.

De oprichting van de reeds lang gevraagde parochie komt er in 1891. Vanaf dan wordt er nagedacht over de locatie voor de bouw van een nieuwe kerk. Er wordt beslist de kerk te bouwen op het kruispunt van de toegangswegen naar de omliggende steden en gemeenten. De eerste steen van de huidige Sint-Jozefkerk wordt gelegd eind 1900. De werken worden voltooid in 1903 waarna aartsbisschop Goossens de kerk inwijdt. Het is een neoromaanse kruiskerk met bakstenen en arduin naar een ontwerp van architect Léonard Blomme. De kerk en de pastorie rechts ervan vormen stilistisch één geheel. In 2001 werd de kerk beschermd als monument. In 2014 werden het dak, de toren, de voorgevel en de glas-in-loodramen gerestaureerd. Opvallend is dat de kerk een asymmetrische voorgevel heeft, met langs de rechterkant de toren.

Het meubilair van de kerk is neogotisch en de kerk bevat een beeld van de Heilige Apollonia. De kruisweg werd gemaakt door de broeders Parentani en dateert van de bouwperiode. Het houten tongewelf in schip en kruisbeuk met decoratieve banden en bloemmotieven typeert de art-nouveau stijl, ook Jugendstil genoemd.

Recente foto van Sint-Jozefkerk Peulis

© GEMEENTEARCHIEF PUTTE

Bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed: [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

Gemeente Putte. (2008). Putte viert! Beerzel-Grasheide-Peulis-Putte, 1000 jaar Putte. Red: M. Vandebroek. Vorm: De Boeck Design & Communication Studio. Druk: De Bie.

Putse kerkraden. (2017). Kerkenbeleidsplan gemeente Putte. Red: M. Van den Eynde.

Torfs F., Van Vlasselaer F. (2000). Het vroegere Putte en Beerzel met Grasheide, Peulis en de parochie Berlaar Sint-Rumoldus. Het Streekboek.

Zondag 8 september heten Bonheiden, Duffel, Sint-Katelijne-Waver en Putte je van harte welkom op één van de vele Open Monumentendag-activiteiten.

Deze brochure en de fietskaart 'Trappen tussen torens' maken deel uit van het intergemeentelijke aanbod. Niet alle kerken op de kaart zullen op Open Monumentendag te bezichtigen zijn.

Ontdek het volledige aanbod op de gemeentelijke websites:

- WWW.BONHEIDEN.BE
- WWW.DUFFEL.BE
- WWW.SINTKATELIJNEWAVER.BE
- WWW.PUTTE.BE

Het overzicht van Open Monumentendag Vlaanderen kan je bekijken op www.openmonumentendag.be

ALLE ACTIVITEITEN ZIJN GRATIS.

LET OP: voor sommige is vooraf inschrijven noodzakelijk.

OPEN
MONUMENTEN
DAG

En route!

08.09.24

Open
Monu
menten
dag

GC 't Blikveld / cultuurdienst

Jacques Morrensplein 2
2820 Bonheiden
Tel. 015 50 28 70
e-mail: toerisme@bonheiden.be
www.bonheiden.be/toerisme

Dienst Vrije Tijd Sint-Katelijne-Waver

Lemanstraat 63
2860 Sint-Katelijne-Waver
Tel. 015 30 50 54
e-mail: cultuur@skw.be
www.sintkatelijnewaver.be

Cultuur en erfgoed Duffel

Gemeentestraat 21
2570 Duffel
Tel. 015 30 72 50
e-mail: erfgoed@duffel.be
www.duffel.be

Cultuurdienst Putte

Gemeenteplein 1
2580 Putte
Tel. 015 76 78 88
e-mail: cultuurdienst@putte.be
www.putte.be